

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

МОЙСЕЮК ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ

УДК 613.86:387.37.013:42-051

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Мешко Галина Михайлівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
завідувач кафедри спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

кандидат педагогічних наук, доцент
Шукатка Оксана Василівна,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту Львівського національного університету імені Івана Франка.

Захист дисертації відбудеться 2 липня 2018 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 2 червня 2018 року.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Олексюк Н. С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Особливості сучасного розвитку суспільства, інтеграція національної системи освіти в європейський освітній простір потребують підготовки соціальних педагогів нової генерації, здатних до особистісного і професійного зростання, максимальною мірою продуктивно реалізовувати свій потенціал у професійній діяльності, протидіяти негативному впливу професійних чинників, долати професійні труднощі з найменшими втратами для здоров'я.

Соціальний педагог у професійному відношенні є представником однієї з головних груп ризику. Особлива відповідальність й пов'язане з нею нервово-емоційне напруження, необмежена тривалість робочого часу, висока щільність міжособистісних контактів, постійне перебування у середовищі проблемних категорій населення (діти, які потрапили у складні життєві ситуації, «важкі» підлітки, неблагополучні сім'ї, люди з особливими потребами), постійне проникнення у проблеми інших людей, надання їм допомоги та підтримки, особливий контингент вихованців, велика кількість стресових ситуацій – всі ці та інші чинники негативно впливають на здоров'я соціального педагога. Вони є причиною погіршення його фізичного та психологічного самопочуття, появи емоційного виснаження, професійних деформацій, деструкцій, виникнення захворювань.

Соціальний педагог – це професія, в якій сформованість культури професійного здоров'я значною мірою визначає успішність професійної діяльності фахівця, оскільки від рівня володіння ним культурою здоров'я залежить не тільки його професійне довголіття, але і якість наданої ним соціально-педагогічної допомоги, збереження і формування здоров'я особистості, створення сприятливих умов для її успішної адаптації та інтеграції в соціумі.

Більшість опитаних нами соціальних педагогів відзначають, що не вміють протистояти стресам, емоційному вигоранню, не знають шляхів профілактики і подолання професійних деформацій, не володіють продуктивними копінг-стратегіями, технологіями збереження і зміцнення професійного здоров'я. Результати анкетування засвідчили низький рівень сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. Тому питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної діяльності, формування культури професійного здоров'я мають бути серед найбільш важливих у закладах вищої освіти.

У психолого-педагогічній літературі є багато робіт, присвячених проблемам здоров'я людини, формування здорового способу життя, зокрема: становлення і розвитку особистості в аспекті формування здорового способу життя (І. Аршавський, І. Брехман, М. Башкіров, С. Гуськов, Г. Зайцев, В. Оржеховська, О. Шукатка та ін.); проблеми валеологічної освіти та виховання (Т. Бойченко, Ю. Бойчук, І. Брехман, Е. Вайнер, М. Гончаренко, М. Гриньова, Ю. Лісцин, О. Коновалова, С. Омельченко та ін.); питання професійного здоров'я (В. Бобрицька, С. Болтівець, Е. Зеєр, Е. Іванов, В. Карвасарський, О. Крайнюк, С. Максименко, Г. Мешко, Л. Мітіна, В. Пономаренко, М. Смірнов); проблеми профілактики професійного вигорання (М. Авраменко, Г. Зайчикова, Л. Карамушка,

К. Малевич, В. Орел, О. Папанова, Я. Рейковский, Е. Старченкова, Р. Холт, В. Шульц та ін.).

На сучасному етапі є різні підходи щодо розуміння сутності культури здоров'я (І. Авдеєнко, Т. Берсенєва, С. Васильєв, Г. Зайцев, В. Колбанов, Л. Татарнікова), його змісту і структури (Е. Вайнер, І. Глінянова, Е. Мамаєва, А. Мітяєва), визначення принципів формування культури здоров'я педагога (І. Аносов, Ю. Бойчук, Т. Іванова, Л. Уткіна). Питання культури професійного здоров'я педагога представлено в працях Є. Багнетової, Н. Гончарової, В. Горащука, О. Дубогай, Е. Казіна, Ю. Лісіцина, С. Лебедченко та ін.

Водночас теоретичний аналіз наукових праць засвідчив, що проблема формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів ще не достатньо досліджена і розроблена в теоретичному і практичному аспектах.

Актуальність проблеми формування культури здоров'я соціальних педагогів підсилюється низкою суперечностей, особливо між:

- суспільною необхідністю у професійній діяльності соціального педагога, який володіє культурою здоров'я і здатністю до її трансляції, і недостатньою розробленістю наукових основ і засобів її формування;
- високими соціальними вимогами до здоров'я соціальних педагогів і низькими показниками їх здоров'я;
- потребами соціальної сфери у фахівцях із належним рівнем професійного здоров'я і відсутністю технологій їх цілеспрямованого формування під час навчання у вищій школі.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії і практиці поряд з виокремленими суперечностями, які потребують розв'язання, зумовили вибір теми дослідження **«Формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з тем «Особистісно-професійний розвиток педагога в процесі підготовки до інноваційної діяльності» (державний реєстраційний номер 0111U001321) і «Теоретичні і методичні основи соціально-педагогічної діяльності і соціально-педагогічної освіти в Україні» (РК №.0109U002310). Тема дисертації затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 5 від 17.02.2011 р.) та погоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29.03.2011 р.).

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів.

Предмет дослідження – формування культури професійного здоров'я як компонент теорії і практики професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити сутність, функції та структурні компоненти культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

2. Розробити критерії та показники рівнів сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

3. Дослідити сучасний стан сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність змодельованої системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано такі **методи** дослідження:

– *теоретичні*: історико-педагогічний, порівняльний, термінологічний аналіз базових категорій для уточнення понятійного поля дослідження, метод системно-структурного аналізу, моделювання, узагальнення, проектування для обґрунтування моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів;

– *емпіричні*: спостереження, самоспостереження, анкетування, бесіди, тестування, метод аналізу документації закладу вищої освіти для визначення рівнів сформованості культури професійного здоров'я соціальних педагогів, стану підготовки студентів до діяльності окресленого напрямку; експеримент для перевірки ефективності розробленої моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів;

– *методи математичної статистики*: статистичний аналіз, метод визначення збігів і розбіжностей експериментальних даних, вимірюваних у порядковій шкалі, для якої використано критерій однорідності χ^2 .

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося упродовж 2011–2017 рр. на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Ужгородського національного університету, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Всього дослідженням було охоплено 217 студентів, 14 викладачів закладів вищої освіти, 18 соціальних педагогів.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– обґрунтовано модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів, яка відображає взаємозв'язок і взаємодію її структурних компонентів: мета і завдання підготовки; загальнонаукові і специфічні принципи підготовки, структурні компоненти культури професійного здоров'я (мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, змістово-операційний, рефлексійно-

оцінний); зміст підготовки, основу якого становить програма формування культури професійного здоров'я (теоретична підготовка, практична підготовка, науково-дослідницька діяльність, волонтерська діяльність); етапи реалізації програми формування культури професійного здоров'я (потребнісно-критичний, інформаційно-ціннісний, креативно-практичний); методи (ділові ігри, групові дискусії, кейс-метод, портфоліо, проблемна лекція-бесіда, проекти, соціально-психологічний тренінг, тренінг асертивної поведінки, мозковий штурм, імітаційно-рольове моделювання професійних ситуацій), форми (лекції, практичні заняття, семінар-тренінг «Конструктивне подолання професійних труднощів соціально-педагогічної діяльності», виконання творчих завдань та спеціально розроблених завдань під час соціально-педагогічної практики й у процесі волонтерської діяльності, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, консультації, самостійна робота) та засоби (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін, Інтернет-ресурси, діагностичні методики) підготовки; педагогічні умови формування культури професійного здоров'я; моніторинг сформованості культури професійного здоров'я; результат;

– виокремлено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів (формування здоров'ятворчих мотивів та ціннісних установок на досягнення особистісного та професійного благополуччя; стимулювання пошуково-дослідницької діяльності для поглиблення наявних та оволодіння новими знаннями з питань збереження і зміцнення професійного здоров'я; популяризація здорового способу життя в освітньому середовищі закладу вищої освіти та вдосконалення змісту навчання через валеологізацію змісту навчальних програм; орієнтація на самостійну здоров'язбережувальну діяльність через самовиховання, самоосвіту та самооздоровлення);

– визначено критерії (ціннісне ставлення до професійного здоров'я, емоційно-вольова регуляція здоров'язбережувальної діяльності, володіння здоров'язбережувальними знаннями та вміннями, розуміння особистої відповідальності за стан власного професійного здоров'я) і відповідні їм показники сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів;

– створено модель культури професійного здоров'я соціального педагога, в якій відображені її функції (аксіологічна, регулятивна, гносеологічна, превентивна, рефлексійна, креативна), структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, змістово-операційний, рефлексійно-оцінний), критерії, показники і рівні (елементарний, репродуктивний, достатній, творчий) її сформованості.

Подальшого розвитку набули форми і методи формування культури професійного здоров'я, положення про роль активності особистості майбутнього соціального педагога у здоров'ятворчій діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні й упровадженні у практику роботи закладів вищої освіти навчального курсу (змістового модуля) «Професійне здоров'я соціального педагога», створенні його навчально-методичного забезпечення, розробленні методики діагностики рівнів сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

Матеріали дослідження можуть використовуватися у вищій школі для підготовки соціальних працівників, для написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 970/38/03 від 05.09.2017р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (акт №2932/А від 27.09.2017р.), Ужгородського національного університету (довідка № 5433/01-27 від 15.11.2017р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різних рангів:

– *міжнародних*: «Україна наукова» (Київ, 2011 р.), «Здоров'я, освіта, наука і самореалізація молоді» (Рівне, 2012 р.) «Соціум .Наука. Культура» (Київ, 2012 р.), «Сучасна наука в мережі Internet» (Київ, 2012 р.), «Новые технологии в образовании» (Белгород, 2013 р.), «В мире научных открытий» (Москва, 2014 р.);

– *всеукраїнських*: «Проблеми компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів: тенденції та перспективи», (Кривий Ріг, 2012 р.), «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2016 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації висвітлено в 13 наукових працях, з яких – 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні, 6 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (230 найменувань), 14 додатків на 51 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 263 сторінки, з них 179 сторінок основного тексту. Роботу ілюстровано 4 таблицями і 8 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи; відображено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі дисертації «**Теоретичні основи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів**» на основі аналізу філософської, соціологічної, валеологічної, психологічної і педагогічної літератури визначено сутність понять «культура здоров'я», «професійне здоров'я», «культура професійного здоров'я» «культура професійного здоров'я соціального педагога»; з'ясовано функції культури професійного здоров'я, її структурні компоненти; виявлено особливості соціально-педагогічної діяльності; особливості професійної підготовки соціальних педагогів та досліджено стан сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти.

Аналіз поняття «культура професійного здоров'я соціального педагога» свідчить про складність об'єкта пізнання. Структура культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів характеризується багатогранністю, адже

зміст і сутність цього явища визначаються поєднанням і внутрішньою взаємодією таких наукових категорій, як «культура», «здоров'я», «професійно-педагогічна культура», «соціально-педагогічна культура», «професійне здоров'я».

Культуру професійного здоров'я соціального педагога визначено нами як цілісне, динамічне особистісне утворення, що ґрунтується на усвідомленні цінності здоров'я, стійкій мотивації до здоров'ятворчої життєдіяльності, професійній компетентності, знаннях шляхів і засобів здоров'язбереження, які успішно реалізуються в соціально-педагогічній діяльності, забезпечують високу продуктивність праці, сприяють особистісній та професійній самореалізації.

Вивчення наукової літератури та дослідження специфіки соціально-педагогічної діяльності дали змогу виокремити здоров'язбережувальні властивості та характеристики соціального педагога: здоров'ятворчі знання (знання фізичних та психологічних особливостей свого організму; знання основ валеології; знання механізмів протидії негативним стрес-чинникам; знання шляхів і засобів збереження професійного здоров'я; знання методик і технологій розв'язання соціально-педагогічних завдань підвищеної складності); здоров'ятворчі вміння (вміння раціонально організувати процес праці та відпочинку; вміння розв'язувати і правильно поводитись у складних, конфліктогенних професійних ситуаціях; здатність зберігати високу активність та продуктивність праці; здатність реально і об'єктивно оцінювати свої можливості; володіння техніками саморегуляції та самоконтролю) і здоров'ятворчі якості (дотримання здорового способу життя, стресостійкість; саногенне мислення; професійна відповідальність; цілеспрямованість; плановість і впорядкованість дій; оптимізм; асертивна поведінка; культура почуттів; внутрішня узгодженість; вольові якості).

Дослідження сутнісних аспектів культури професійного здоров'я соціального педагога дало змогу виокремити аксіологічну (глибоке усвідомлення цінності професійного здоров'я), регулятивну (емоційна і вольова регуляція діяльності фахівця), гносеологічну (пізнання своїх морфофункціональних особливостей, виявлення і мобілізація прихованих резервів організму), превентивну (містить в собі комплекс профілактичних заходів, спрямованих на попередження порушень у фізичному, психологічному та соціальному самопочутті), рефлексійну (полягає у глибокому пізнанні фахівцем себе як основного творця здоров'я, від рівня і якості якого залежить здоров'я об'єктів соціально-педагогічного впливу), креативну (виявляється у творчому підході до вирішення професійних завдань, пошуку та розробленні здоров'язбережувальних технологій) функції цього феномена.

Відповідно до виокремлених функцій культура професійного здоров'я соціального педагога охоплює наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, змістово-операційний, рефлексійно-оцінний. *Мотиваційно-ціннісний компонент* відповідає рівню розвитку потребнісно-мотиваційної сфери соціального педагога щодо культури професійного здоров'я. *Емоційно-вольовий компонент* передбачає розширення сфери емоційних переживань стосовно власного здоров'я, здоров'язбереження, здоров'ятворення та протидії здоров'яруйнівним чинникам завдяки прояву вольових зусиль. *Змістово-операційний компонент* охоплює професійні методологічні, теоретичні, методичні, технологічні та

індивідуальні знання, а також необхідні вміння і навички щодо формування культури професійного здоров'я. *Рефлексійно-оцінний компонент* виявляється в умінні аналізувати й адекватно оцінювати результати здоров'ятворчої діяльності, створенні власної стратегії здоров'язбереження, в основі якої лежить розуміння значущості культури професійного здоров'я, усвідомлення реального стану власного здоров'я.

У структурі культури професійного здоров'я майбутнього соціального педагога системотвірним є мотиваційно-ціннісний компонент. Адже саме усвідомлення цінності здоров'я спонукає до: досягнення ідеального стану здоров'я, благополуччя через постійне самовдосконалення, поглиблення знань із питань здоров'язбереження; вироблення чіткої стратегії здоров'язбереження, гармонізації фізичної, психічної та емоційно-вольової сфер особистості; дотримання режиму праці і відпочинку, виявлення прихованих резервів організму та способів їх активізації; оволодіння продуктивними копінг-стратегіями.

Дослідження культури професійного здоров'я з позиції системно-цілісного підходу, виявлення її структурних компонентів дали змогу визначити *критерії* сформованості цього феномена у майбутніх соціальних педагогів: 1) ціннісне ставлення до професійного здоров'я); 2) емоційно-вольова регуляція здоров'язбережувальної діяльності); 3) володіння здоров'язбережувальними знаннями та вміннями); 4) розуміння особистої відповідальності за стан власного професійного здоров'я та відповідні їм *показники*: 1) усвідомлення потреби у збереженні і зміцненні професійного здоров'я, потреба у здоров'ятворчих знаннях і вміннях та їх реалізації у професійній діяльності, створення власної філософії здоров'я і планування професійної діяльності у відповідності з нею, усвідомлення значущості здоров'язбережувальної професійної діяльності; 2) позитивне емоційне ставлення до здоров'язбережувальної діяльності, контроль за втіленням у життя і професійну діяльність принципів здоров'ятворення, позитивні емоційні переживання, пов'язані з трансляцією здоров'ятворчих знань і вмінь у професійну діяльність; 3) методологічні, теоретичні, методичні, технологічні та індивідуальні знання, необхідні для збереження і зміцнення професійного здоров'я; 4) усвідомлення себе суб'єктом здоров'язбережувальної діяльності, об'єктивна оцінка рівня володіння здоров'ятворчими знаннями і вміннями, здатність до самоаналізу і саморегуляції діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я).

Виокремлені критерії і показники покладені в основу визначення *рівнів* (елементарного, репродуктивного, достатнього, творчого) сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

Результати дослідження стану сформованості культури професійного здоров'я засвідчили значну перевагу майбутніх соціальних педагогів з елементарним (33,4%) та репродуктивним рівнями (25,1%), недостатню мотивацію студентів до здоров'язбережувальної діяльності, відсутність достатніх знань шляхів і засобів збереження і зміцнення професійного здоров'я, низький рівень прояву вольових зусиль щодо формування культури професійного здоров'я. Аналіз навчальних планів та змісту навчальних програм дисциплін, які вивчають майбутні соціальні педагоги у закладах вищої освіти, окремих навчальних підручників і посібників, а

також результати проведеного нами опитування довели необхідність спеціальної підготовки до здоров'язбережувальної діяльності, цілеспрямованого формування культури їх професійного здоров'я.

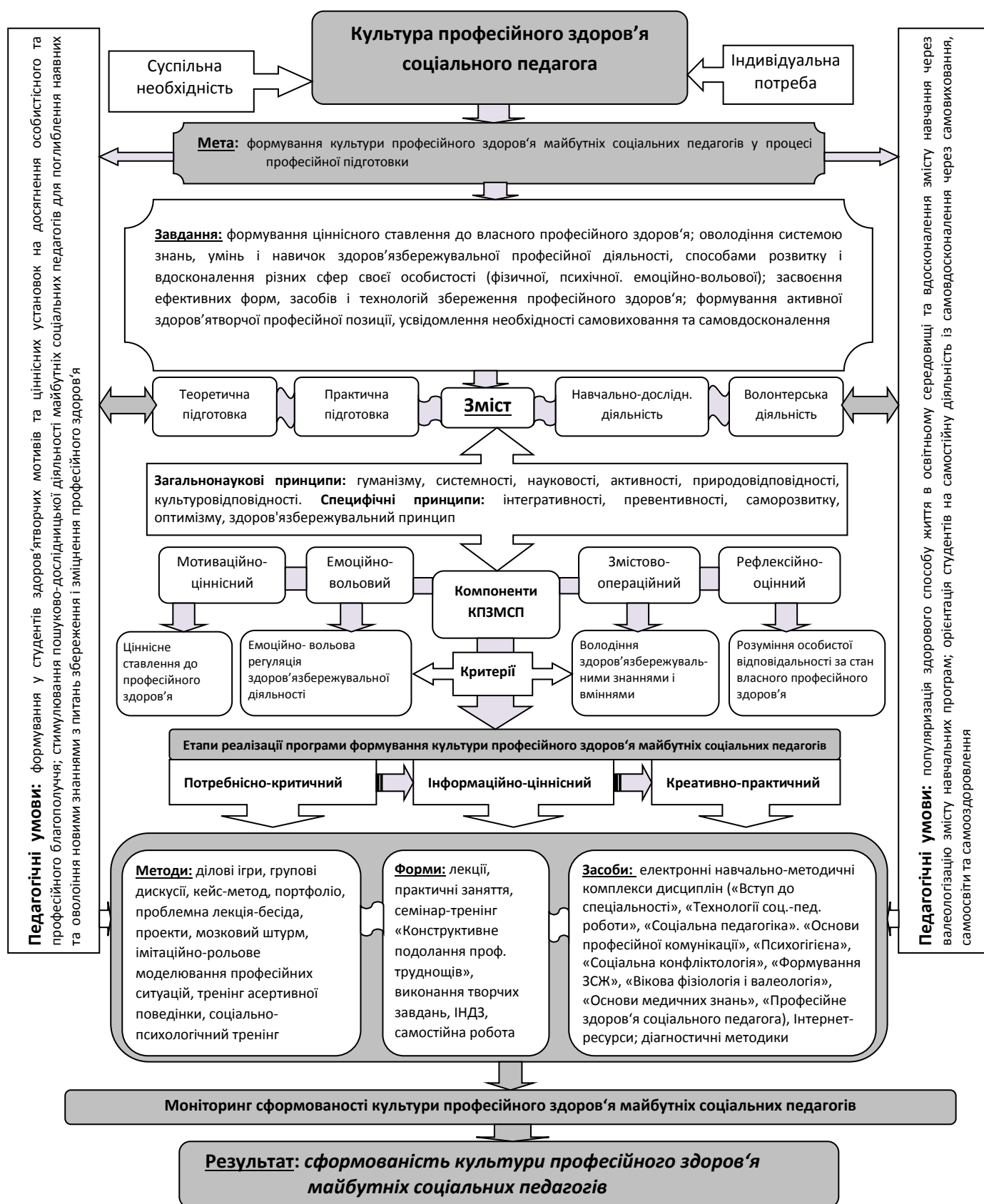
Другий розділ **«Експериментальна робота з формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки»** присвячено обґрунтуванню і розробленню моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів, характеристиці її компонентів; визначенню загальної логіки і методики організації експериментальної роботи; розкриттю цілісної картини упровадження запропонованої моделі системи формування культури професійного здоров'я; представленню результатів експериментального дослідження, їх кількісному та якісному аналізу.

Формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів значною мірою залежить від правильної побудови і організації освітнього процесу, який би рівноцінно відображав і поєднував в собі всі необхідні компоненти процесу формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів, характеризувався цілісністю та системністю.

Грунтуючись на методологічних підходах до побудови освітнього процесу, визначенні сутності та структури культури професійного здоров'я, з урахуванням характерних особливостей студентського віку та специфіки соціально-педагогічної діяльності, нами розроблена *модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів* (рис. 1).

Формування культури професійного здоров'я є індивідуальною потребою соціального педагога та суспільною необхідністю, оскільки від стану особистісного, професійного благополуччя соціального педагога значно залежить результат та якість виконання ним професійних обов'язків. Визначено *мету* підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної професійної діяльності, яка полягає у формуванні культури професійного здоров'я. Окреслено основні *завдання* досліджуваного процесу, а саме: формування у майбутніх соціальних педагогів ціннісного ставлення до власного професійного здоров'я; опанування студентами питань, що стосуються сутності, структури і функцій професійного здоров'я; оволодіння майбутніми фахівцями системою знань, умінь і навичок здоров'язбережувальної професійної діяльності, способами розвитку і вдосконалення різних сфер своєї особистості (фізичної, психічної та емоційно-вольової); засвоєння студентами ефективних форм, засобів і технологій збереження професійного здоров'я; формування активної здоров'ятворчої професійної позиції майбутніх фахівців, усвідомлення необхідності самовиховання та самовдосконалення.

Основними вихідними науковими положеннями під час конструювання процесу формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів є *загальнонаукові* (системності, науковості, природовідповідності, культуровідповідності, активності, гуманізму) та *специфічні* (інтегративності, превентивності, саморозвитку, педагогічного оптимізму, здоров'язбережувальний принцип) *принципи*.

*КПЗМСП – культура професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів

Рис. 1. Модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів

Оснoву змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів становить програма формування культури професійного здоров'я, що передбачає теоретичну і практичну підготовку, навчально-дослідницьку і волонтерську діяльність.

У процесі теоретичної підготовки студенти ознайомлюються з особливостями обраної професії, засвоюють необхідні для майбутньої професійної діяльності соціально-педагогічні та валеологічні знання, вивчають способи протидії негативним стрес-чинникам, з якими пов'язана соціально-педагогічна робота, а також шляхи збереження професійного здоров'я. У процесі теоретичної підготовки у студентів закладаються основи культури професійного здоров'я.

Практична підготовка спрямована на застосування майбутніми фахівцями теоретичних знань на практичних заняттях та під час проходження соціально-педагогічної практики. Практична підготовка забезпечує можливість студентам удосконалити здобуті та опанувати нові вміння і навички здоров'язбережувальної навчально-професійної діяльності.

У процесі науково-пошукової, дослідницької діяльності студенти реалізують здобуті здоров'язбережувальні знання, практичні вміння і навички, розвивають та вдосконалюють свій творчий та інтелектуальний потенціал. Навчально-дослідницька робота сприяє усвідомленню майбутніми соціальними педагогами необхідності самоосвіти, самовиховання, самооздоровлення для підвищення свого культурного, особистісного та професійного рівня розвитку.

Волонтерська діяльність (школи-інтернати, благодійні фонди, відділ соціального захисту населення, реабілітаційні заклади, психоневрологічні диспансери та ін.) сприяє формуванню у майбутніх соціальних педагогів гуманного, толерантного ставлення до об'єктів професійної діяльності та оточуючих. Заняття суспільно-корисною роботою сприяє усвідомленню студентами значущості, складності соціально-педагогічної діяльності та необхідності оволодіння культурою професійного здоров'я для успішної особистісної та професійної адаптації у соціумі. Волонтерська діяльність спонукає майбутніх фахівців до рефлексії взаємозалежності індивідуального та суспільного здоров'я, спрямована на формування у студентів активної здоров'ятворчої професійної позиції.

Упровадженню програми формування культури професійного здоров'я сприяє вивчення психологічних і педагогічних («Вступ до спеціальності», «Соціальна педагогіка», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Соціальна конфліктологія», «Основи професійної комунікації», «Основи психогігієни» та ін.) та медико-біологічних («Вікова фізіологія і валеологія», «Основи медичних знань», «Формування здорового способу життя» та ін.) дисциплін, а також спеціально розроблених нами курсу (змістового модуля) «Професійне здоров'я соціального педагога» та семінару-тренінгу «Конструктивне подолання професійних труднощів соціально-педагогічної діяльності».

Запропонований курс (змістовий модуль) «Професійне здоров'я соціального педагога» інтегрує знання з педагогіки здоров'я, психології здоров'я, валеології, ортобіотики, психології праці; охоплює теми, під час вивчення яких студенти мають змогу ознайомитися з сутнісними аспектами професійного здоров'я його критеріями, детермінантами, впливом професійної діяльності на стан здоров'я

соціального педагога (професійні деформації, професійні деструкції, емоційне вигорання, особистісні дисгармонії), шляхами і способами його збереження і зміцнення, основами професійної самореабілітації. Змістове наповнення семінар-тренінгу «Конструктивне подолання професійних труднощів соціально-педагогічної діяльності» спрямовується на засвоєння студентами особливостей і труднощів роботи з різними проблемними категоріями населення, людьми з особливими потребами; вивчення шляхів подолання асоціальних проявів у соціумі без нанесення шкоди професійному здоров'ю, опанування технологіями розв'язання складних, конфліктних ситуацій. Семінар-тренінг передбачає використання вправ і методик тренінгу асертивної поведінки (вправи «Психологічна самооборона», «Адреналіновий барометр», «Маски в спілкуванні», «Лінія конфлікту», «Соціальний педагог у недружньому середовищі», «Я і професійний стрес», «Визнання своїх достоїнств», «Зміни мислення», «Гідна відповідь», «Перебільшення»).

Виявлення сутнісних ознак культури професійного здоров'я соціального педагога, її компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості, з'ясування особливостей студентського віку та аналіз основних чинників професійного здоров'я фахівців соціальної сфери слугували основою для визначення *педагогічних умов формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів* у процесі їх професійної підготовки, а саме: формування здоров'ятворчих мотивів та ціннісних установок на досягнення особистісного та професійного благополуччя; стимулювання пошуково-дослідницької діяльності для поглиблення наявних та оволодіння новими знаннями з питань збереження і зміцнення професійного здоров'я; популяризація здорового способу життя в освітньому середовищі закладу вищої освіти та вдосконалення змісту навчання через валеологізацію змісту навчальних програм; орієнтація на самостійну здоров'язбережувальну діяльність через самовиховання, самоосвіту та самооздоровлення.

З урахуванням того, що модель освітнього процесу являє собою чітко задану послідовність етапів, виокремлено такі *етапи реалізації програми формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів: потребнісно-критичний* (усвідомлення студентами необхідності оволодіння культурою професійного здоров'я для особистісного та професійного розвитку, моніторинг сформованості культури професійного здоров'я за допомогою розробленого діагностичного інструментарію, за визначеними критеріями, показниками та рівнями); *інформаційно-ціннісний* (прийняття студентами культури професійного здоров'я як індивідуальної потреби та суспільної необхідності, засвоєння майбутніми фахівцями основних принципів здоров'язбережувальної діяльності, системи психолого-педагогічних та валеологічних знань, умінь та навичок, необхідних для оволодіння культурою професійного здоров'я, спрямованість студентів на здоров'язбережувальну навчально-професійну діяльність), *креативно-практичний* (застосування студентами здобутого досвіду здоров'язбережувальної діяльності на практиці, активна участь майбутніх соціальних педагогів у науково-дослідницькій роботі та волонтерській діяльності, усвідомлення студентами необхідності здоров'ятворчої діяльності для досягнення особистого та професійного благополуччя). Логічна взаємодія виокремлених етапів забезпечує кількісні та якісні

зміни під час реалізації програми формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

Потребнісно-критичний етап спрямований здебільшого на формування мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового та рефлексійно-оцінного компонентів культури професійного здоров'я. Мета цього етапу полягає у формуванні здоров'язбережувальних мотивів поведінки майбутніх соціальних педагогів, усвідомленні необхідності збереження професійного здоров'я як однієї з головних умов досягнення особистісного та професійного успіху. Досягнення поставленої мети передбачало реалізацію наступних завдань: самодіагностику студентами наявного рівня здоров'я; ознайомлення з чинниками ризику, що існують у соціально-педагогічній сфері; усвідомлення необхідності збереження і зміцнення професійного здоров'я ще на етапі навчально-професійної діяльності, переконання майбутніх фахівців у суспільній значущості та складності соціально-педагогічної діяльності; сприйняття ними культури професійного здоров'я як важливої особистісної і професійної цінності. Вирішенню цих завдань сприяло вивчення психологічних, педагогічних та медико-біологічних дисциплін, заняття з курсу «Фізичне виховання», популяризація в освітньому середовищі здорового способу життя, індивідуальні бесіди та консультації з питань збереження і зміцнення професійного здоров'я, особистий приклад викладача.

Інформаційно-пізнавальний етап спрямований на формування змістово-операційного та емоційно-вольового компонентів культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. Мета цього етапу полягає в опануванні студентами здоров'ятворчими знаннями, ефективними методами, засобами та технологіями збереження професійного здоров'я; формуванні у майбутніх фахівців ціннісних установок та спрямованості на оволодіння культурою професійного здоров'я. Досягнення зазначеної мети реалізовувалося через виконання наступних завдань: оволодіння майбутніми соціальними педагогами основами професійних методологічних, теоретичних, методичних, технологічних та індивідуальних знань щодо збереження і зміцнення професійного здоров'я; ознайомлення студентів з основними принципами, засобами і технологіями збереження і зміцнення професійного здоров'я; формування у майбутніх соціальних педагогів ціннісного ставлення до власного здоров'я; усвідомлення ними причинно-наслідкового зв'язку між професійним здоров'ям, професійним успіхом і професійним довголіттям.

Креативно-практичний етап передбачає формування рефлексійно-оцінного та частково змістово-операційного компонентів культури професійного здоров'я. Мета креативно-практичного етапу полягає у формуванні у студентів необхідних проєктивних, прогностичних, аналітичних, методичних, організаційних умінь і навичок збереження професійного здоров'я, збагаченні досвіду здорового способу життя; спонуканні до пошуку власних систем оздоровлення. Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання наступних завдань: формування відповідального ставлення майбутніх соціальних педагогів до збереження і зміцнення професійного здоров'я; формування здатності до самоорганізації та системності у здоров'язбережувальній навчально-професійній діяльності; допомога студентам у рефлексійному сприйнятті аспектів власної здоров'язбережувальної

діяльності, спрямованість на досягнення творчого рівня володіння культурою професійного здоров'я.

На різних етапах формування досліджуваного феномена використовувався комплекс *методів* (ділові ігри, групові дискусії, кейс-метод, портфоліо, проблемна лекція-бесіда, проекти, соціально-психологічний тренінг, тренінг асертивної поведінки, мозковий штурм, імітаційно-рольове моделювання професійних ситуацій) і форм (лекції, практичні заняття, виконання творчих завдань та спеціально розроблених завдань під час соціально-педагогічної практики й у процесі волонтерської діяльності, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, консультації з питань збереження і зміцнення професійного здоров'я, самостійна робота) підготовки.

Для розв'язання окреслених завдань формування культури професійного здоров'я майбутні соціальні педагоги виконували творчі завдання (написання есе «Чинники погіршення професійного здоров'я соціального педагога», «Професійні деформації в соціально-педагогічній діяльності», «Соціально-педагогічна діяльність як детермінанта професійного здоров'я», «Стресменеджмент в соціально-педагогічній діяльності», складання пам'яток «Як уникнути професійного стресу», «Як позбутися патогенного мислення», «Правила душевної рівноваги», створення «Кодексу професійного здоров'я соціального педагога», колажу «Моє професійне майбутнє»). У процесі виконання творчих завдань студенти мали змогу глибше проникнути у сутність соціально-педагогічної діяльності, з'ясувати труднощі обраної професії. Під час практичних занять використовувалися методи і прийоми роботи, спрямовані на пізнання майбутніми фахівцями властивостей власної індивідуальності, рівня стресостійкості, схильності до емоційного вигорання. Студенти ознайомилися з антистресовими саногенними психотехнологіями, психотехнологіями самооздоровлення, сучасними методиками збереження і зміцнення професійного здоров'я, основами професійної самореабілітації.

У процесі експериментального дослідження здійснювався моніторинг реалізації програми формування культури професійного здоров'я, простежувалася динаміка формування досліджуваного феномена. Дані, отримані до і після формувального експерименту, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка рівнів сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів до і після формувального експерименту (у %)

Рівні Групи	Елементарний		Репродуктивний		Достатній		Творчий	
	до	після	до	після	до	після	до	після
Експериментальна	45,4	8,8	31,9	25,4	13,5	44,2	9,2	21,6
Контрольна	43,2	38,1	32,2	35,0	17,3	18,9	7,3	8,0

Результати експериментальної роботи свідчать про суттєве зростання показників сформованості культури професійного здоров'я студентів

експериментальної групи, в той час як показники в контрольній групі виявилися значно нижчими. Для математичного підтвердження ефективності розробленої моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів застосовано методику визначення збігів і розбіжностей експериментальних даних, для якої використано *критерій однорідності X^2* . Відмінності між досягненнями студентів контрольної та експериментальної груп є статистично значущими.

Отже, у результаті проведеного експериментального дослідження доведено ефективність запропонованої моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

ВИСНОВКИ

1. Сформованість культури професійного здоров'я соціального педагога значною мірою визначає успішність його професійної діяльності. Від рівня володіння культурою професійного здоров'я залежить не тільки професійне довголіття фахівця, але і якість наданої ним соціально-педагогічної допомоги, що передбачає створення сприятливих умов для успішної адаптації та інтеграції особистості в соціумі, збереження і формування її здоров'я.

На основі аналізу філософської, валеологічної, психологічної та педагогічної літератури з'ясовано сутність культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів, яку визначено як цілісне, динамічне особистісне утворення, що ґрунтується на усвідомленні цінності здоров'я, стійкій мотивації до здоров'ятворчої життєдіяльності, професійній компетентності, глибоких знаннях шляхів і засобів здоров'яформування, здоров'язбереження, що успішно реалізуються у соціально-педагогічній діяльності, забезпечують високу продуктивність праці, сприяють особистісній та професійній самореалізації.

З урахуванням соціальної специфіки цього явища та його професійної спрямованості досліджено функції культури професійного здоров'я (аксіологічна, регулятивна, гносеологічна, превентивна, рефлексійна, креативна) та виокремлено компоненти (мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, змістово-операційний, рефлексійно-оцінний), які утворюють її цілісну структуру. Системоутворювальним компонентом є мотиваційно-ціннісний, від розвитку якого значною мірою залежить ступінь сформованості всіх інших компонентів культури професійного здоров'я.

2. Дослідження культури професійного здоров'я з позиції системно-цілісного підходу, виявлення її структурних і функціональних компонентів дали змогу визначити критерії (ціннісне ставлення до професійного здоров'я, емоційно-вольова регуляція здоров'язбережувальної діяльності, володіння здоров'язбережувальними знаннями та вміннями, розуміння особистої відповідальності за стан власного професійного здоров'я), відповідні їм показники, схарактеризувати рівні (елементарний, репродуктивний, достатній, творчий) досліджуваного феномена. Розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів.

3. Аналіз навчальних планів та змісту навчальних програм дисциплін, які вивчають майбутні соціальні педагоги, а також результати проведеного нами

опитування засвідчили недостатню зорієнтованість процесу навчання у вищій школі на формування культури їх професійного здоров'я, значну перевагу студентів з елементарним та репродуктивними рівнями сформованості культури професійного здоров'я, довели необхідність спеціальної підготовки до здоров'язбережувальної діяльності, цілеспрямованого формування культури професійного здоров'я.

4. Ґрунтуючись на методологічних підходах до побудови освітнього процесу, з урахуванням сутності та структури культури професійного здоров'я, характерних особливостей студентського віку і специфіки соціально-педагогічної роботи, розроблено модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів, яка відображає взаємозв'язок і взаємодію її структурних компонентів: мета і завдання підготовки; загальнонаукові (системності, науковості, природовідповідності, культуровідповідності, активності, гуманізму) та специфічні (превентивності, інтегративності, саморозвитку, педагогічного оптимізму, здоров'язбережувальний принцип) принципи підготовки, структурні компоненти культури професійного здоров'я (мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, змістово-операційний, рефлексійно-оцінний); зміст підготовки, основу якого становить програма формування культури професійного здоров'я (теоретична підготовка, практична підготовка, науково-дослідницька діяльність, волонтерська діяльність); етапи реалізації програми формування культури професійного здоров'я (потребнісно-критичний, інформаційно-ціннісний, креативно-практичний); форми (лекції, практичні заняття, семінар-тренінг, виконання творчих завдань і спеціально розроблених завдань під час соціально-педагогічної практики й у процесі волонтерської діяльності, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, консультації, самостійна робота), методи (ділові ігри, групові дискусії, кейс-метод, портфоліо, проблемна лекція-бесіда, проекти, соціально-психологічний тренінг, тренінг асертивної поведінки, мозковий штурм, імітаційно-рольове моделювання професійних ситуацій) і засоби (електронні навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін, Інтернет-ресурси, діагностичний інструментарій) підготовки; педагогічні умови формування культури професійного здоров'я; моніторинг сформованості культури професійного здоров'я; результат.

Запропонована модель є проектом системи, що реалізується в освітньому процесі вищої школи через запровадження програми формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів і створення відповідних педагогічних умов.

5. Програма формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів передбачає теоретичну, практичну підготовку, навчально-дослідницьку і волонтерську діяльність. Її запровадженню сприяє вивчення психологічних, педагогічних («Вступ до спеціальності», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Соціальна педагогіка», «Соціальна конфліктологія», «Основи професійної комунікації», «Основи психогігієни» та ін.) та медико-біологічних («Вікова фізіологія і валеологія», «Основи медичних знань», «Формування здорового способу життя» та ін.) дисциплін, а також спеціально розроблених нами курсу (змістового модуля) «Професійне здоров'я соціального

педагога» та семінару-тренінгу «Конструктивне подолання професійних труднощів соціально-педагогічної діяльності».

6. Виокремлено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів (формування здоров'ятворчих мотивів та ціннісних установок на досягнення особистісного та професійного благополуччя; стимулювання пошуково-дослідницької діяльності для поглиблення наявних та оволодіння новими знаннями з питань збереження і зміцнення професійного здоров'я; популяризація здорового способу життя в освітньому середовищі закладу вищої освіти та вдосконалення змісту навчання через валеологізацію змісту навчальних програм; орієнтація студентів на самостійну здоров'язбережувальну діяльність через самовиховання, самоосвіту та самооздоровлення), реалізація яких забезпечує ефективність запропонованої моделі системи формування культури професійного здоров'я.

7. Аналіз результатів дослідження підтвердив ефективність розробленої моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів та доцільність її упровадження в освітній процес вищої школи. У студентів експериментальних груп, які навчалися за розробленою програмою, значні зміни відбулися у показниках достатнього та творчого рівнів володіння культурою професійного здоров'я, порівняно зі студентами контрольних груп. Якщо на початковому етапі експерименту 13,5% студентів експериментальних груп були віднесені до достатнього рівня володіння культурою професійного здоров'я, то після завершення експерименту – 44,2%. На 12,4% збільшилась кількість студентів творчого рівня володіння культурою професійного здоров'я, відповідно на 36,6% зменшилась кількість майбутніх соціальних педагогів елементарного рівня сформованості культури професійного здоров'я та на 6,5% – репродуктивного. Для математичного підтвердження ефективності розробленої моделі системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів застосовано методику визначення збігів і розбіжностей експериментальних даних, що вимірюються у порядковій шкалі, використано критерій однорідності Х.²

Результати дослідження не вичерпують всіх аспектів проблеми формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні технології формування саногенного мислення майбутніх соціальних працівників, формуванні продуктивних копінг-стратегій, їх професійної стресостійкості, вивченні зарубіжного досвіду організації здоров'язбережувальної діяльності соціальних працівників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дослідження

1. Мойсеюк В. П. Культура здоров'я соціального педагога як стратегічна проблема сучасного суспільства. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. Київ: Університет «Україна», 2011. №3. С. 331-335.

2. Мойсеюк В. П. Педагогічні умови формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. *Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць*. Кривий Ріг: КП ДВНЗ КНУ, 2012. №36. С. 345-349.

3. Мойсеюк В. П. Чинники професійного здоров'я соціального педагога. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: ВНУ, 2012. №7. С. 144-149.

4. Мойсеюк В. П. Проблема професійного вигорання в соціально-педагогічній роботі. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. Київ: «Університет Україна», 2013. №3. С. 234-238.

5. Мойсеюк В. П. Сучасний стан формування культури професійного здоров'я. *Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету*. Херсон: ХНТУ, 2013. Вип 1 (8). С. 328-231.

6. Мойсеюк В. П. Теоретическое обоснование модели формирования культуры профессионального здоровья социального педагога. *Современный научный вестник. Научно-теоретический и практический журнал*. Белгород, 2013. №20 (159). С. 69-78.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Мойсеюк В. П. Вплив науково-технічного прогресу на здоров'я людини. *Україна наукова* : матеріали восьмої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 21-23 грудня 2011 р.). Київ, 2011. Ч. 7. С. 42-45.

8. Мойсеюк В. П. Сучасні підходи до вивчення феномену здоров'я. *Соціум. Наука. Культура* : матеріали восьмої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 24-26 січня 2012 р.). Київ: ІНП, 2012. Ч. 4. С. 29-30.

9. Мойсеюк В. П. Обґрунтування педагогічних умов формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. *Сучасна наука в мережі internet* : матеріали восьмої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: (м. Київ, 9-11 серпня 2012 р.). Київ: ІНП, 2012. Ч. 2. С. 14-16.

10. Мойсеюк В. П. Здоров'ятворчі якості та властивості соціального педагога. *Проблеми компетентісного підходу у підготовці майбутніх вчителів: тенденції та перспективи* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Кривий Ріг, 4-6 жовтня 2012 р.). Кривий Ріг: ДВНЗ КНУ, 2012. С. 20-22.

11. Мойсеюк В. П. Чинники професійного здоров'я соціального педагога. *Здоров'я, освіта, наука та самореалізація молоді* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 29-30 березня 2012 р.). Рівне: Університет «Україна», 2012. С. 16-18.

12. Мойсеюк В. П. Валеологический аспект профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. *В мире научных открытий* : материалы XI Международной научно-практической конференции (г. Москва, 27 марта 2014 г.). Москва: РИНЦ, 2014. С. 90-92.

13. Мойсеюк В. П. Практичні аспекти здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів. *Педагогіка здоров'я* : збірник наукових праць VI науково-практичної конференції (м. Харків, 28-29 квітня 2016 р.). Харків: ХНПУ, 2016. Вип 6. С. 283-286.

АНОТАЦІЇ

Мойсеюк В.П. Формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2018.

У дисертації на основі аналізу філософської, валеологічної, психологічної та педагогічної літератури визначено сутність поняття «культура професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів», досліджено його зміст, функції, структурні компоненти. Проаналізовано сучасний стан сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. Визначено критерії та показники рівнів її сформованості у майбутніх соціальних педагогів. Виокремлено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. Розроблено модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів й експериментально перевірено її ефективність та доцільність упровадження в освітній процес вищої школи.

Ключові слова: культура професійного здоров'я, майбутні соціальні педагоги, професійна підготовка соціальних педагогів, модель системи формування культури професійного здоров'я.

Мойсеюк В.П. Формирование культуры профессионального здоровья будущих социальных педагогов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2018.

В диссертации на основании анализа философской, валеологической, психологической и педагогической литературы определена сущность понятия «культура профессионального здоровья будущих социальных педагогов», исследованы его содержание, функции, структурные компоненты. Проанализировано современное состояние сформированности культуры профессионального здоровья будущих социальных педагогов. Выделены, теоретически обоснованы педагогические условия формирования культуры профессионального здоровья будущих социальных педагогов. Определены критерии и показатели уровней её сформированности у будущих социальных педагогов. Разработана модель системы формирования культуры профессионального здоровья будущих социальных педагогов и экспериментально проверена её эффективность и целесообразность внедрения в образовательный процесс высшей школы.

Ключевые слова: культура профессионального здоровья, будущие социальные педагоги, профессиональная подготовка социальных педагогов, модель системы формирования культуры профессионального здоровья.

Moiseyuk V.P. Formation of professional health culture of future social educators. – The manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, 2018.

The essence of the concept «culture of professional health of the future social pedagogues» has been elucidated in the dissertation on the basis of the analysis of philosophical, valeological, psychological and pedagogical literature, which has been studied as a holistic, dynamic personal formation, based on the recognition of the value of health, a stable motivation to health, creative activity, professional competence, knowledge of ways and means of health preservation, successfully implemented in social and pedagogical activities, provide high productivity, encourage personal and professional self-realization.

The functions (axiological, regulatory, epistemological, preventive, reflexive, creative) have been determined, and components (motivational-value, emotional-volitional, content-operational, reflexive-appraisal) of the professional health of future social educators have been identified. The system-forming component is a motivational-value, the development of which largely depends on the degree of formation of all other components of the culture of professional health.

The criteria (value attitude to professional health, emotional and volitional regulation of health care activities, possession of health and saving knowledge and skills, understanding of personal responsibility for the state of own professional health) and their corresponding indicators of levels (elementary, reproductive, sufficient, creative) of the investigated phenomenon. A diagnostic toolkit has been developed for determining the levels of the formation of a culture of professional health of future social educators.

The necessity of special training of future social educators for health-preserving activities, purposeful formation of a culture of professional health, based on the analysis of curricula and content of curriculum subjects, studied by future social educators, as well as the results of the conducted survey, has been proved.

The system formation model of the professional health culture of future social educators has been developed, based on the methodological approaches to constructing the pedagogical process, taking into account the essence and structure of the culture of professional health, the characteristic features of the student's age and the specifics of social and pedagogical work, which reflects the interconnection and the interaction of its structural components: the purpose and tasks of preparation; general principles (principle of systematic, scientific, natural conformity, cultural correspondence, activity, humanism) and specific (the principle of preventive, self-development, integrity, health preservation principle, the principle of pedagogical optimism) principles of preparation, structural components of the culture of professional health (motivational-value, emotionally-valued, content-operational, reflexive-appraisal); the content of the training, which is based on the program of forming a culture of professional health (theoretical training, practical training, research activities, volunteer activities); stages of realization of the program of forming a culture of professional health (needs-critical, informational and valuable, creative and

practical); forms (lectures, practical classes, special course, special workshop-training, creative tasks, INDS, independent work, consultations), methods (business games, case-method, portfolio method, problem lectures-discussions, project method, social-psychological training, brainstorming, simulation-role modeling of professional situations) and tools (electronic educational and methodological complexes of educational disciplines, Internet resources, diagnostic tools) of training; pedagogical conditions of forming a culture of professional health; diagnostics of levels of formation of a culture of professional health; result.

The aspects of the formation program in the future social educators' culture of professional health have been outlined: theoretical training, practical training, educational-research and volunteer activity. It has been defined that its implementation is facilitated by the study of psycho-pedagogical and medical-biological disciplines, a specially designed course (content module) «Professional health of the social educator» and a workshop-training «Constructive overcoming of professional difficulties», social pedagogical practice, research and self-study work of students.

The pedagogical conditions for forming the professional health culture of future social educators are as follows: the formation of the students of health of creative motives and value systems for the achievement of personal and professional well-being; stimulating the search and research activity of future social educators to deepen existing and gain new knowledge on the issues of preservation and strengthening of professional health; popularization of healthy way of life in the educational environment of the institution of higher education and improvement of the content of teaching through valeologization of the content of curricula; orientation of students to independent healthcare activities through the upbringing of the personality, self-education and self-healing.

The effectiveness of the proposed formation system model of the professional health culture of future social educators and the expediency of its introduction into the educational process of higher education have been experimentally tested.

Forms and methods of a culture of professional health forming, the ideas about the role of the activity of the future social educator's personality in the health creating activity have been further developed.

Key words: culture of professional health, future social educators, professional training of social educators, forming a system model of professional health culture.

Підписано до друку 02.06.2018 р.
Формат 60×84/16
Папір друк. Друк офсетний
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 06/18/2-13

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (035) 40 08 12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, видавників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.
ФОП Осадца Ю.В.